

DAN GOSPODNI I POČINAK OD RADA KROZ POVIJEST DO DANAS

Dr Ante TAMARUT

Nedjelja kao dan tjedna počinka prihvaćena je danas općenito u svijetu. Laicizirane države 19. st. unijele su je u svoje zakone, ne doduše iz religiozno-bogoštovnih motiva, nego više iz humano-socijalnih i ekonomskih razloga. Ali ipak, ne može se zanijekati činjenica da su sve one pri tom, svjesno ili nesvjesno, bile pod utjecajem tisućljetne kršćanske tradicije. Nedjelja je naime kao dan Gospodnji i kao dan počinka kršćanska ustanova.

Ovim kratkim povijesnim osvrtom željeli bismo pokazati: *kada*, *kako* i *zašto* je kršćanstvo izabralo baš nedjelju za tjedni dan počinka.

I. NEDJELJNI POČINAK KAO POVIJESNA ČINJENICA

Mnogi kršćani promatraju a i doživljavaju nedjelju kao dan dviju obaveza: kad valja slušati misu i kad treba počivati od težačkih posala. Pod tim se vidom dugo raspravljalo o nedjelji u priručnicima moralne teologije.

Premda je takva impostacije nedjelje nepotpuna i previše juridička, ipak je neosporna činjenica da su euharistijsko slavlje i počinak od težačkih posala dva glavna, iako ne jednakopravna, elementa kršćanske nedjelje. Nedjelja naime kao dan Gospodnji, kao dan zajedničkog kršćanskog bogoslužja ili, točnije, kao dan Euharistije, bez sumnje je apostolska ustanova. O njoj imamo izričita svjedočanstva u knjigama NZ (Dj 20,7; 1 Kor 16,2; Otk 1,10). Naprotiv, o nedjelji kao danu počinka nema nikakve aluzije u novozavjetnim knjigama. Ona je, kako ćemo nastojati pokazati, čisto crkvena ustanova koja je uvedena tijekom stoljeća, uglavnom običajem, i to kao svojevrstan zahtjev, odnosno izraz nedjeljnog bogoslužja.

1. Dan počinka kod poganskih naroda

Dan počinka u tjednom vremenskom periodu susrećemo već kod starih Babilonaca. Iz dokumenata znamo da su oni praznikovali 7, 14, 21. i 28. dan mjeseca Elula (rujna). Izgleda da su iste dane svetkovali i drugih mjeseci, iako za to nemamo izričitih pisanih dokaza.¹

¹ I. G. BEER, *Sabbat*, u *Real-Encyclopädie der classischen Altertums-wissenschaft*, str. 1552.

Grci i Rimljani poznavali su tzv. planetarni tjedan u kojem su pojedini dani bili posvećeni određenim planetima kao božanstvima. Otuda rimski nazivi za dane sedmice: dies Solis, Lunae, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris, Saturni. Bilo je zato mnogo prazničkih dana kroz godinu kad je bio zabranjen rad, posebno onaj produktivni.²

2. Dan počinka kod Židova

U SZ razlikujemo dva različita dana počinka: subotnji i blagdanski počinak.

Subota je bila slobodan dan *potpunog počinka*, kad se ništa nije smjelo raditi: »A sedmoga dana je subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvojemu. Tada nikakva posla nemoj raditi: ni ti, ni tvoj sin, ni tvoja kći, ni tvoj sluga, ni tvoja sluškinja, ni tvoja živina, niti stranac koji se nađe unutar tvojih vrata.« (Izl 20,10). Tko bi prekršio subotnji počinak bio je teško kažnjen: »Tko bi u subotnji dan obavljao kakav posao, neka se pogubi« (Izl 31,15).

O blagdanima nije bio propisan tako strogi počinak. Trebalo se je samo uzdržavati od težačkih posala. Tako se npr. za vazmeni blagdan propisuje: »Prvoga dana neka vam bude sveti zbor; nikakva težačkog posla nemojte raditi. Sedam dana prinosite paljenu žrtvu u čast Jahvi, a sedmoga dana neka bude opet sveti zbor; nikakvog težačkog posla ne radite« (Lev 23,7—8).

Počeci židovskog subotnjeg počinka nisu jasni. Sigurno je ipak da je bio u praksi i prije Mojsija, jer se u knjigama Zakona o njemu govori kao o već eventualnom običaju (Usp. Izl 20,10; 31,15; 35,2; Lev 23,3; Pnz 5,14). U svakom slučaju zanimljivo je uočiti, baš kad se radi o našem predmetu, da je u početku subota bila čisto socijalno-etička ustanova, tj. isključivo dan počinka i da tek poslije babilonskog sužanjstva ona postaje i danom posebnog bogoštovanja. Tog dana se u obiteljima blaguju sveti obroci (petkom navečer Quidush, a na kraju subote Habdalah) i to s posebnim molitvama i blagoslovima. U sinagogama se uz tumačenje čitao Zakon i proroci (Usp. Dj 15,21; 2 Kor 3,15), te su se molile određene molitve: Schema i Tefilla.³

3. Kršćanski dan počinka

a) Nedjeljni počinak do V st.

Kršćanstvo je nastalo i počelo se razvijati u židovskom ambijentu, gdje je subotnji počinak bio naređen najstrožim zakonom. Kršiti subotu značilo je izložiti se opasnosti kamenovanja. Ali ne samo iz straha pred kamenovanjem nego i prema odgojem stečenom mentalitetu, kršćani koji su došli iz židovstva održavali su obredne Mojsijeve zakone (Usp. Dj 10,14), pa tako i zakon subotnjeg počinka. Za njih je subota bila sveti dan i smatrali su da ga moraju poštivati svi kršćani, pa i oni

2. Cfr. H. HUBER, *Spirito e lettera del riposo domenicale*, Alba 1961, str. 39—43.
3. B. N. WAMBACO, *De antiquitatibus sacris*, Roma 1965, str. 203 sl.

koji su došli iz poganstva. Nastao je zato spor među kršćanima o održavanju obrednih Mojsijevih zakona, koji se je rješavao na prvom saboru u Jeruzalemu (Dj 15,1—35) a trajao je još kroz više stoljeća. Sv. Pavao je morao više puta u svojim poslanicama naglašavati kako su kršćani slobodni od Zakona (Usp. Gal 3). U poslanici Kološanima piše: »Neka vas nitko ne osuđuje zbog jela ili pića, ni zbog blagdana, ni mladača, ni subota! To je sjena stvarnosti, koja je imala doći, a stvarnost je Krist« (2,16—17). Sv. Oci slijedećih stoljeća morali su nastupati protiv kršćana koji su propagirali održavanje subote. Tako sv. Ćiril Jeruzalemski veli u svojim katehezama: »Budi daleko od svakog održavanja subote i ne nazivaj nikakvu hranu nečistom«⁴ Sabor u Laodiceji (g. 360) zapovijeda: »Kršćani ne smiju na židovski način živjeti i subotom počivati.«⁵

Crkva jednostavno nije mogla prihvatiti subotu kao dan počinka po uzoru SZ jer je bila svjesna da je subota kao obredni zakon samo sjena stvarnosti koju je donio Krist. A tu je stvarnost za kršćane vremenski označavala nedjelja, dan Kristovog uskrsnuća. I ako je već trebalo iz socijalno-etičkih motiva imati jedan slobodan dan u tjednu, onda bi kršćani, da je to ovisilo o njima, bili bez sumnje izabrali nedjelju. Ali to je praktično bilo neostvarivo. U grčko-rimskom svijetu, u kome su kršćani tada živjeli, nedjelja je bila radni dan i kršćanima koji su pretežno bili nižeg staleža, počesto robovi i sluge, nije preostalo drugo nego raditi i nedjeljom. Zato ih vidimo kako se sastaju na nedjeljno euharistijsko slavlje noću (Dj 20,7) ili »prije zore«⁶ jer kroz dan nisu bili slobodni.

Puna tri stoljeća Crkva nije uopće mogla imati svoj dan počinka. Mogućnost je nastala tek za vrijeme cara Konstantina koji je 3. ožujka 321. g. izdao zakon po kome nedjelja postaje danom počinka za cijelo carstvo. »Venerabili die solis«, tj u nedjelju, veli se u zakonu, neka oblasti i gradsko stanovništvo te svi obrtnici počivaju. Poljski se poslovi mogu obavljati jer za njih nije uvijek vrijeme pogodno.⁷

O motivima koji su vodili Konstantina u donošenju toga zakona iznosila su se različita mišljenja. Bilo je onih koji su smatrali da je Konstantin donio taj zakon iz svojih vlastitih sinkretističkih osjećaja koje je gajio u svojoj mladosti prema suncu kao božanstvu. Međutim, zna se da je Konstantin u to vrijeme već bio prihvatio kršćanstvo i da su ga u donošenju tog zakona vodili isključivo kršćanski motivi. Euzebij Cezarejski veli u Konstantinovu životopisu: »On je gajio vruću želju da prevede postepeno k štovanju Boga sve ljude. Radi toga je izdao zakon za sve građane carstva o održavanju počinka u dan Gospodnji.«⁸

Ne smije nas kod toga smetati što se u zakonu govori o »danu sunca«, a ne od danu Gospodnjem. I sami su kršćani znali nazivati dan Gospodnji danom sunca.⁹ A sv. Jeronim to opravdava ovako: »Ako

4. Catech. IV, 37, PG 33,502.

5. Mansi II, 569.

6. Cfr. PLINIJE MLADI, *Epist.* 10, 96,7.

7. »Omnes iudices urbanaeque plebes et artium officina cunctarum venerabili die solis quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturae libere licenterque inserviant, quoniam frequenter evenit ut non alio aptius die frumenta sulcis aut vineae scrobibus commendentur, ne occasione momenti pereat commoditas caelesti provisione concessa«, C. III, u *Corpus Iuris Civilis*, vol. II, *Corpus Iustinianus*, Berlin 1927, str. 127.

8. *De vita Constantini*, 4, 166, PG 20, 1165.

9. Cfr. JUSTIN, mučenik, u *Apologiji I*, 67,3.

pogani nazivaju ovaj dan danom sunca, mi rado prihvaćamo taj naziv, jer se je tog dana diglo svjetlo, tog dana je zasjalo sunce pravde».¹⁰

Uostalom u drugom Konstantinovu zakonu o nedjeljnom poćinku od 3. srpnja 321. g. za nedjelju se upotrebljava izraz »dies dominicus».¹¹

Premda su kršćani sigurno veselo pozdravili taj državni zakon, ipak oni nisu smatrali da ih on veće kao nekad subotnji zakon poćinka. Crkva još u IV i V st. nije pomišljala na to da u nedjelju zahtijeva ćitavog dana potpuno mirovanje od rada. Zahtijevalo se samo ono što je bilo kao preduvjet da ćitav kršćanski narod može na dostojan naćin sudjelovati u bogoslućju. Tako koncil u Laodiceji (izmeću 343. i 381), osućujući kršćane koji poćivaju u subotu, *preporučuje*, ali ne zapovijeda odrćavanje poćinka u nedjelju.¹² Sv. Jeronim (+ 419) opisuje u jednoj svojoj poslanici ćivot redovnica u Palestini te meću ostalim veli kako nedjeljom idu u crkvu, a zatim se vraćaju k svome poslu, pripremaju hranu i šivaju odijela za sebe i za druge.¹³ Sv. Benedikt u svom pravilu (cap. 48) odrećuje da svi redovnici koji nedjeljom nemaju koji nućni posao, ćitaju a oni koji ne znaju ili ne ćele ćitati i razmatrati neka nešto rade.

b) Nedjeljni poćinak od V st. dalje

Do Konstantinova zakona (god. 321) nedjelja je za kršćane bila iskljućivo dan Krista Gospodina, dan njegova vazmenog otajstva. Sav je naglasak bio stavljen na euharistijsko slavlje.

Poslije Konstantinova zakona, a naroćito po dolasku stranih naroda u rimsko carstvo, sve se više opaća kako nedjelja poprima obiljeće dana poćinka. Ona se usporećuje sa starozavjetnom subotom i propisi subotnjeg poćinka prenose se u ćisto materijalnom smislu na samu nedjelju. Veliki biskup Cezarije iz Arla (+ 542) ovako govori vjernicima: »Svake nedjelje sastajete se u crkvi: ako su nevjerni Źidovi s takvom vjernošću svetkovali subotu da tog dana nisu obavljali nikakva zemaljskog posla, koliko više kršćani moraju nedjelju posvećivati Bogu i sastajati se u crkvi za spas svoje duće».¹⁴

Prvotni sadržaj nedjelje, vazmeno Kristovo otajstvo koje se ponaućuje u euharistijskom slavlju, kao da gubi svoje pravo znaćenje i sve se više nedjelja naglašuje kao dan poćinka. U VI st. koncil u Orléansu (god. 538) donosi prvi crkveni zakon o nedjeljnom poćinku koji je stroći od samog Konstantinova zakona. Njime se zabranjuju ne samo poslovi u gradu nego i na polju. I ne samo to nego se za kršitelje nedjeljnog poćinka predvićaju i kazne, za koje doduće nisu nadlećni laici, nego svećenici.¹⁵ Sinoda u Narbonnei (god. 589) odrećuje da slobodnjak koji prekrši nedjeljni poćinak plati novćanu kaznu od 6 solida, a rob ima primiti 100 udaraca.¹⁶ Toliko se je inzistiralo na

10. Ćit. prema: DANIELOU, *Bible et liturgie*, Paris 1951, str. 350.

11. Ćfr. C. S. MOSNA, *Storia della domenica dalle origini fino agli inizi del V secolo*, Roma 1969, str. 224—225.

12. MANSI II, 569.

13. *Epist.* 108, 20, CSEL 35,335.

14. *Sermo* 13,3, u MORIN, *Rev. Bénéd.* 24(1907) 64.

15. MONUMENTA GERMANIAE HISTORICA, *Conc. aevi merov.* Legum sec. III, conc. t. I, Hanover 1893, str. 82.

16. Ćfr. J. A. JUNGSMANN, *Svetkovanje nedjelje*, u *Svesci*, br. 12 (1969) str. 48.

poštivanju nedjeljnog počinka da se Grgur Turški (+ 594) nije ustručavao navoditi 12 čudesnih kazni koje su zadesile kršitelje nedjeljnog počinka (npr. jednome se osušila ruka dok je radio u nedjelju, drugome se zgrčila, trećem se prilijepila uz oruđe i sl.¹⁷

Sve se više razvija kazuistika o zabrani nedjeljnog rada. Martin iz Brage (+ 580) prvi pri tom upotrebljava izraz »opus servile« koji će postati terminus technicus za oznaku radova koji se nedjeljom zabranjuju. Međutim, on sam ne navodi što sve taj izraz uključuje u sebi, a ni kasnije se autori neće u njegovu poimanju nikada složiti.

Do XIII st. nedjeljni je počinak propisan civilnim zakonima i pokrajinskim crkvenim odredbama, a u XIII st. on postaje općim crkvenim zakonom time što je ušao u službenu kolekciju dekretala Grgura IX.¹⁸ Obavljanje težačkih posala zabranjeno je u cijeloj Crkvi od subote navečer do nedjelje navečer. Samo u slučaju prave potrebe daje se oprost.¹⁹

Ovaj je zakon u svojoj biti ostao na snazi do danas (kan. 1248. i 1245). Autori su samo tokom stoljeća raspravljali o opsegu termina »opus servile« te o vremenu kroz koje obvezuje zakon.

Rikard iz Mediavilla (pod konac XIII st.) kao kriterij servilnog posla stavlja dobitak. Posao koji se obavlja radi zarade smatra servilnim, premda bi po svojoj naravi spadao među slobodne vještine. Naprotiv, jedan po naravi servilan posao, ali izvršen iz ljubavi prema bližnjemu ili na čast Božju, smatra slobodnom vještinom.²⁰ Po tom kriteriju kopati, orati i sl., kad se čini iz ljubavi, nije servilan posao. Naprotiv, pjevati, crtati i sl., kad se vrši radi dobitka, servilan je posao. Međutim sv. Alfonso de Liguori veli: »Intentio operantis non potest opus mutare.«²¹ I zato kad radnik ili seljak radi na svoj račun, bez zarade, neke težačke poslove u nedjelju, krši nedjeljni počinak, a kad svećenik, orguljaš ili pjevač vrši svoju službu nedjeljom, makar uz nagradu, ne krši nedjeljni počinak.

Teško je jednom klasičnom definicijom opisati narav težačkog posla koji bi bio nedjeljom zabranjen. Moralisti traže za nj danas uglavnom tri komponente: da je posao po naravi onakav kakav su nekada obavljali samo sluge i robovi; da se obavlja radi dobitka i da ometa nedjeljno bogoslužje.²²

Što se tiče vremenske zabrane ona se je do XVI st. protezala od subote navečer do nedjelje navečer, a od XVI st. dalje od pola noći do pola noći. Kazuisti XVI st. smatraju da onaj koji u tom roku obavi i mali težački posao teško griješi. Suarez naprotiv, osuđujući one koji smatraju da se teško griješi obavljajući u nedjelju težački posao kroz jedan sat, veli da to treba prepustiti razboritoj ocjeni uzimajući u obzir kakvoću posla.²³ Kasnije će autori, slijedeći sv. Alfonsa de Liguori,

17. Cfr. H. HUBER, *Spirito e lettera del riposo domenicale*, Alba 1961 str. 110—111.

18. C. 1, 2, 3, X, II de feriis 9.

19. U toj se kolekciji npr. spominje kako je papa Aleksandar III god. 1160. dao oprost trebinjskom biskupu da njegovi vjernici mogu nedjeljom poći u lov na srdjele ako se one tog dana približe obali. No u slučaju uspješnog ribolova dužni su jedan dio dati siromasima (C. 3. X, II de feriis 9).

20. Cfr. L. VEREECKE, *Repos du dimanche et oeuvres serviles*, u *Lumière et vie*, N. 58, str. 68.

21. *Theologia moralis*, Romae 1905, t. I, str. 554.

22. Cfr. B. HAERING, *La legge di Cristo*, t. II Cremona 1964, str.372.

23. Cfr. *De religione*, tr. II, l. II, c. XXXI, 2.

smatrati teškim grijehom ako se težački posao u nedjelju obavlja kroz više od dva i po sata.²⁴

II. TEOLOSKO ZNAČENJE NEDJELJNOG POČINKA

Iz ovog kratkog povijesnog prikaza mogli smo uočiti da nedjeljni počinak nije u prvom redu zahtjev naravnog zakona o počinku, a niti zahtjev starozavjetnog zakona subote, već ga treba dovesti u vezu s bitno kršćanskim, a to znači s euharistijskim svetkovanjem nedjelje.

1. Rad je najuže vezan uz čovječju egzistenciju. U samom izvještaju o stvaranju čoveka stoji: »Jahve, Bog, uzme čovjeka i postavi ga u Edenski vrt, da ga obrađuje i čuva« (Post 2,15). U Jobovoj se knjizi veli: »Čovjek je rođen za rad kao ptica za let (5, 7), a sv. Pavao kaže: »Tko neće da radi, neka i ne jede« (2 Sol 3,10). Rad je uveličan primjerom Isusa radnika (Mk 6,3) te primjerom sv. Pavla koji radi vlastitim rukama i time se ponosi (Dj 20,34). Ali čovjekov život nije samo rad. On je naizmjenice rad i počinak. Koliko je čovjeku vlastit rad, toliko mu je vlastit i počinak. Čovjek je slika Božja koliko u stvaranju svijeta toliko i u počinku. Zato zakon subote (počinka) stoji uporedo sa zakonom rada. Kad nam tjedni počinak ne bi bio toliko naglašen u Bibliji, sami bi nam fiziolozi isticali njegovu potrebu. Upravo tjedni počinak veoma dobro odgovara kao prirodan i zdrav ritam obnovi čovječjih sila. Ali time nije rečeno da to mora biti ovaj ili onaj dan u tjednu. Po prirodnom zakonu dan počinka može biti bilo koji dan u tjednu. I zato kao što nije subotnji, tako nije ni nedjeljni počinak zahtjev ljudske naravi.

2. Nedjeljni počinak nije ni čista imitacija starozavjetnog subotnjeg počinka.

Subota je u SZ bila obredni zakon koji je dolaskom Kristovim izgubio svoju snagu. Zato vidimo kako Krist i apostoli ne poštuju strogi subotnji počinak. Apostoli u subotu kidaju klasje i jedu (Mk 2,23—28). A budući da to Židove sablažnjava, Isus jednostavno odgovara: »Subota je radi čovjeka, a ne čovjek radi subote« (Mk 3,1; Lk 13,10; Iv 5,1; 9,1); on zapovijeda ozdravljenom bolesniku da subotom nosi svoju bolesničku postelju (Iv 5,8. 10); on čini u subotu blato sa svojom slinom i maže slijepcu od rođenja oči te ovaj prima vid (Iv 9, 6.14).

Jedno opće obrazloženje tog Isusovog postupka možemo nazreti u njegovu tumačenju Pisma u nazaretskoj sinagogi. Nakon što je pročitao stavak iz Izaije proroka: »Duh Gospodnji na meni je, jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti ubogima... proglasiti godinu milosti Gospodnje« (61,1—2), dodao je: »Danas se ispunilo ovo Pismo što vam još odzvanja u ušima« (Lk 4,21). Godina milosti Gospodnje nastupila je s Kristom, a bila je predoznačena i onom sedmom godinom počinka o kojoj je riječ u knjizi Izlaska: »Šest godina zasijavaj svoju zemlju i njezine plodove pobiri, a sedme je godine pusti da počiva neobrađena. Neka se s njom hrani sirotinja tvoga naroda, a što njoj ostane, neka pojede poljska živina. Radi tako i sa svojim vinogradom i svojim maslinikom« (23,10—11).

24. Cfr. H. NOLDIN, *Summa theologiae moralis*, t. II, Oeniponte 1954, n. 265.

3. Nedjeljni je počinak izraz našeg jedinstva s Kristom u Euharistiji. Iz samih se naime svetopisamskih tekstova može vidjeti da je Krist onaj počinak koji je bio predoznačen i u židovskoj suboti. Matej nam u svom evanđelju prije izvještaja o trganju klasja u subotu (12,1—2 donosi ove Isusove riječi: »Dođite k meni svi, koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vas okrijepiti. Uzmite moj jaram na se i naučite se od mene, jer sam krotka i ponizna srca. I naći ćete *pokoju* svojim dušama, jer je moj jaram sladak, a moje breme lako« (11, 28—30). A sv. Pavao izričito veli u poslanici Kološanima: »Neka vas nitko ne osuđuje zbog jela ili pića, ni zbog blagdana, ni mlađaka, ni subota! To je sjena stvarnosti, koja je imala doći, a stvarnost je Krist« (2,16—17).

Krist je naš počinak, naš pokoj; on je naša subota, govore izričito sv. Oci. Tako Epifanije Salaminski ističe: »Svaka subota koju je propisivao zakon trajala je do dolaska Kristova. Tada je bila ukinuta i dana nam je velika subota, tj. sam Gospodin, koji je naš počinak«. ²⁵ Na isti način govori i Grgur Veliki: »Ono što je pisano o suboti, mi na duhovni način primamo i držimo. Subota znači počinak. Mi pak imamo pravu subotu, samog otkupitelja našega Gospodina Isusa Krista« (Epist. 13,3). I zato biti u jedinstvu s Isusom Kristom znači biti u pravom počinku, znači održavati subotnji, odnosno nedjeljni počinak, a biti rastavljen od Krista, biti u grijehu, znači kršiti nedjeljni počinak, pa makar nedjeljom fizički počivali. Pravo je servilno djelo grijeh, kako veli sv. Augustin: »Kršćanin održava subotu kada se uzdržava od servilnog posla. A što je to servilni posao? To je grijeh. A kako to dokazujemo? Pitaj Gospodina: 'svaki koji griješi rob je grijeha'. Dakle se i nama naređuje duhovno održavanje subote«. ²⁶ Prema tome, ako se grijeha, kao pravog servilnog posla, moramo čuvati uvijek, to moramo posebno u nedjelju koja je dan našeg oslobođenja.

Krist je naš počinak ukoliko je naš Otkupitelj, naš Osloboditelj. A to je on na eminentni način u svom vazmenom otajstvu koje kulminira u njegovu uskrsnuću. Dan njegova uskrsnuća u punom je smislu dan kad je on od svog djela otpočinuo. U tom smislu govori Aleksandar Haleški: »Nedjelja je dan počinka ljudske naravi ne samo po onom što će se zbiti u sveopćem uskrsnuću pojedinaca nego u onom što je prethodilo i što je prisutno u Kristu, koji je uzor i uzrok sveopćeg uskrsnuća, u kojemu kao u glavi počiva proslavljena ljudska narav«. ²⁷

Slaveći stoga nedjelju, mi se združujemo s Kristom i uzimamo dijela u realnom, eshatološkom počinku koji nam je on zaslužio. I nedjeljni počinak od rada ima za cilj da nam omogući što intenzivnije mirovanje u Kristu. Nedjeljni počinak nije svrha samome sebi. Protiv praznog nedjeljnog počinka sveti Oci su često nastupali. U sirskim Didaskalijama čitamo: »Svi vi vjernici morate se marljivo posvetiti radu svakog dana i u svako vrijeme, uvijek kad niste u crkvi, tako da ste cijelog vašeg života ili na sastanku ili zauzeti poslom, te da niste nikad u besposlici«. ²⁸ Sv. Benedikt traži od svojih redovnika da se nedjeljom posvete molitvi i čitanju, a ako netko ne zna čitati ili ne želi

25. Haereses 66, 85, 9, u *Die griechischen christlichen Schriftsteller* (GCS), 37, 128.

26. In Jo 3,19, PL 35, 1404.

27. Cit. prema H. HÜBER, *Spirito e lettera del riposo domenicale*, Alba 1961, str. 198.

28. DIDASCALIA II, 63, ed. F. X. FUNK, Paderbornae 1905, str. 178.

čitati i razmatrati, mora raditi²⁹. Nedjeljni počinak ima svoje opravdanje u euharistijskom slavlju po kome se mi združujemo s Kristom i ulazimo u Kristov pokoj. U tom smislu veli Rabanus Maurus (+859) u jednoj svojoj homiliji: »Ovo znajte, draga braćo: naši su sveti Oci dali kršćanima zapovijed i pouku da na blagdane svetaca, a posebno u dan Gospodnji, drže počinak i uzdržavaju se od zemaljskih posala, da bi se mogli potpuno posvetiti službi Božjoj... nastojmo zato da naš počinak ne ostane prazan. Od subote navečer do večeri dana Gospodnjega uzdržavajmo se od svakog poljskog i svakog rada, a posvetimo se samo službi Božjoj«.³⁰

Za kršćane je od početka nedjelja dan bogoslužja, dan Gospodnji, dan Euharistije i upravo zato i *dan radosti*. Sve što nije u skladu s tom radosti valjalo je izbjegavati. Zato nije bilo nikada u nedjelju posta, bilo je zabranjeno klečanje i svaki drugi znak pokore. Tertulijan veli: »Mi, kao što smo primili, ne samo da na dan uskrsnuća Gospodnjega ne klečimo, nego se moramo čuvati svake brige i službe odgađajući svoje poslove da ne padnemo pod vlast đavlu«.³¹

Upravo to radosno duhovno raspoloženje, kao i inače druge radosti čovječjeg života, traže slobodu od dnevnih briga i od rada. Sv. Ivan Zlatousti govori: »Tog dana prestajemo s radom da bi u počinku duša radosnija bila, jer to i jest najveći dan kad uživamo bezbrojna dobra«.³²

Nedjelja je za kršćanina *dan slobode*. Sv. Pavao piše u poslanici Galaćanima: »Braćo, Krist nas je oslobodio, da ostanemo slobodni... vi ste za slobodu pozvani« (5, 1. 13). Naprotiv, rad poslije grijeha postao je za čovjeka teškim, napornim. On mu poput jarma leži na plećima. »Jer si poslušao glas svoje žene, reče Bog Adamu, te jeo sa stabla s kojega sam ti zabranio jesti rekavši: S njega da nisi jeo! — evo: Zemlja nek je zbog tebe prokleta: s trudom ćeš se od nje hraniti svega vijeka svog!« (Post 3,17). Zato na dan našeg otkupljenja i slobode s pravom ostavljamo rad, ne da živimo u besposlici, nego da se možemo veseliti s našim osloboditeljem. Jedan moderni pisac veli: »Mislim da bismo mi u nedjelju, koja je za nas dan milosti i preporođenja, morali osjećati nešto slično onome što osjeća zatvorenik kad je pušten na slobodu ili što osjeća vojnik kad je na odsustvu«.³³

Zaključak

Vidjeli smo kako se je kroz povijest mijenjalo shvaćanje dana Gospodnjega. Za prvu Crkvu nedjelja je zaista bila dan Gospodnji, dan euharistijskog sastanka. Počinak se održavao samo toliko koliko je bilo potrebno za euharistijsko svetkovanje. Kasnije je došao državni, pa crkveni zakon nedjeljnog počinka, koji je imao samo promicati originalno nedjeljno slavlje. Ali to nije bilo uvijek tako. Nedjelja je kroz stoljeća bivala sve manje dan Gospodnji i sve više dan čovječji, dan počinka; kršćanska je nedjelja sve više popimala obličje židovske subote. I danas ljudi, pa i kršćani, nedjelju u prvom redu tako doživljavaju. Većini je nepoznato kršćansko značenje nedjelje i nedjeljnog počinka.

29. Regula cap. 48; Cfr. I. HERWEGEN, Sveti Benedikt, Zadar 1969, str. 82.

30. Hom. 41, PL 110, 76—77.

31. De Oratone, 23, CSEL 20, 196—197.

32. De elemos. hom. III, PG 51. 265.

33. J. PH. RAMSEYER, Le dimanche, le signe de la présence de l'Eglise dans le monde, u Verbum caro, XX (N. 79) 61.

Nedjelje, vikendi i drugi praznički dani spadaju pod isti pojam. To su dani praznika, dani često uistinu prazni, bez realnog duhovnog sadržaja za mnoge. A kako je čovjeku neprirodno živjeti u praznini, onda se događa da za neke koji kroz tjedan rade u poduzeću, nedjelja postaje danom privatnog rada; za druge postaje danom svakovrsnih zabava, sporta, izleta, plesa i pijanki svake vrste. Dan Gospodnji se profanira; dan svetog počinka postaje u najmanju ruku danom profanog počinka, ili čak danom grijeha.

Mi stojimo ovdje pred jednim veoma teškim pastoralnim problemom: kako posvetiti nedjeljni počinak, kako nedjelju učiniti ponovno danom Gospodnjim? Isključeno je da ćemo to postići naglašavajući samo da je grijeh u nedjelju raditi težačke poslove. Nekada će ti poslovi biti i opravdani. Ali pored toga može se nedjelja doživjeti kao dan Gospodnji, po primjeru prvih kršćana koji su nedjeljom također morali raditi. Potrebno je samo nedjeljno vrijeme kao takvo misterijski valorizirati. Treba uočiti da je ono znak koji na svoj način ponazočuje vazmeno Kristovo otajstvo. Živjeti svjesno nedjeljno vrijeme, pa makar i u nužnom radu, znači suživjeti se s vazmenim Kristovim otajstvom i uživati Kristov mir. A euharistijsko je slavlje uz počinak od rada vrhunac nedjeljnog svetkovanja na koje su pozvani svi kršćani, i samo ih opravdani razlog od toga može ispričati.

Osim toga valja otkriti eshatološki smisao nedjeljnog počinka. Po krstu smo ušli u Krista: s njime smo umrli i uskrsnuli, s njime smo ušli u slavu, u radost, u mir, u pokoj. No sve to još proživljavamo u otajstvu, in mysterio, koje će biti potpuno objavljeno u eshatonu. I taj eshatološki mir izrazujemo svojim nedjeljnim počinkom koji zato nije ograničen samo na satove nedjeljnog bogoslužja nego se proteže na cijeli dan. Nedjelja je u otačkoj terminologiji ne samo prvi dan u sedmici nego i osmi; dan koji nadilazi sedmicu, koji nadilazi vrijeme i simbolizira vječnost. Uzeti dijela u nedjeljnom počinku znači ujedno participirati na vječnom Božjem miru i pokoju.

SUMMARIUM

De die dominica utpote die relaxationis et abstinentiae ab operibus servilibus per historiam usque ad hodie auctor disserit. Jam culturae antiquissimae dies relaxationis et requiei cognoscebant. Sub A. T. prohūbuerat Deus omne opus in sabbato (Ex 20,8-10; 31,13-15) insinuans duo principalia motiva: alterum religiosum (sanctificandi sabbatum idemque custodiendi in reverentiam ipsius Dei), alterum sociale (consulendi convenienti requiei et reparationi virium). Ecclesia primaeva diem proprie relaxationis et requiei non habebat: christiani e Iudaismo conversi sabbatum ulterius colebant. Quando autem Iudaeo-christiani mandato sabbati etiam paganos obligare voluerant, Ecclesia fortissime se opponere non cognoscendo diem abstinentiae ab operibus sed tantummodo diem celebrationis eucharisticae et conventus cum Christo glorioso (Act 20,7; 1 Cor 16,2 et Apc 1,10). Solummodo imperator Constantinus anno 321 diem Dominicam ut diem abstinentiae ab operibus declaravit. Qua lege christiani adhuc sub gravi non tenebantur-solum synodus Orleans anno 538 habita hanc legem christianos in conscientia sub gravi obligantem ediderat, quae lex solum postea in saeculo 13 in juris codicem summi pontificis Gregorii IX inserta est et pro tota Ecclesia obligans declarata. Anno 1917 haec lex iterum in CIC (can 1248) inserta est. — Per se omnis dies hebdomadae dies relaxationis esse possit, tamen relaxatio dominicalis necnon abstinentia ab operibus postulatam est celebrations eucharisticae.